

Dominik Flisiak

Uniwersytet Jana Kochanowskiego
w Kielcach, Polska

MILITARNA WSPÓŁPRACA WŁADZ POLSKICH Z SYJONISTAMI- REWIZJONISTAMI

Twórcą idei syjonizmu- rewizjonistycznego był Włodzimierz Żabotyński. Urodził się w Odessie w październiku 1880 r.¹, zmarł 4 sierpnia 1940 r. w Hunter w stanie Nowy York. Żabotyński pochodził z rodziny częściowo zasymilowanej z narodem rosyjskim². Początek XX wieku to ponowny wzrost antysemityzmu w Europie, zwłaszcza w Rosji carskiej³. Wstrząśnięty krwawymi pogromami Włodzimierz Żabotyński stał się zwolennikiem syjonizmu i rozpoczął współpracę z Teodorem Herzlem. W 1903 r. Żabotyński współorganizował samoobronę żydowską przed Rosjanami w Odessie. W 1906 r. badał sprawę zorganizowanego przez władze rosyjskie pogromu żydowskiej ludności w Białymstoku⁴.

Czas I wojny światowej i zaangażowanie Turcji osmańskiej po stronie II Rzeszy niemieckiej i Cesarstwa Austro-Węgierskiego spowodowało powstanie niebezpiecznej sytuacji m.in. dla Egiptu, będącego pod panowaniem angielskim⁵. Włodzimierz Żabotyński będąc wówczas korespondentem rosyjskiej gazety *Russkija Wiedomosti*⁶ poprosił Anglików o pozwolenie na utworzenie oddziałów żydowskich. Powstałe formacje miały walczyć u boku Wielkiej Brytanii z Turkami na Bliskim Wschodzie. Osobą czynnie wspierającą Żabotyńskiego w tych planach był Josef Trumpeldor, rosyjski Żyd urodzony w 1880 r. w Petergorsku na Kaukazie w religijnej rodzinie⁷. Pierwszą jednostką był powstały w 1915 r. Zion Mule Corps (Żydowski Korpus Mułników⁸). Formacja ta liczyła 600 ochotników⁹. W latach 1917-1918 Włodzimierz Żabotyński

¹ A. Perlmutter, *The life and time of Menachem Begin*, New York 1987, s. 46.

² J. Walicki, *Ruch syjonistyczny w Polsce w latach 1926-1930*, Łódź 2005, s. 300.

³ *Najnowsze dzieje Żydów w Polsce. W zarysie (do 1950 roku)*, pod. red. J. Tomaszewskiego, Warszawa 1993, s. 24.

⁴ A. Hartglas, *Na pograniczu dwóch światów*, Warszawa 1996, s. 90.

⁵ S. J. Shaw, E. K. Shaw, *Historia Imperium Osmańskiego i Republiki Tureckiej*, t. 2 1808-1975, Warszawa 2012, s. 490-491.

⁶ G. Wigoder, *Słownik biograficzny Żydów*, s. 590.

⁷ J. Perelman, *Rewizjonizm w Polsce 1922-1936*, Warszawa 1937, s. 329.

⁸ G. Wigoder, *Słownik*, op. cit., s. 546.

⁹ J. Zineman, *Historia syjonizmu. Od czasów najdawniejszych do chwili obecnej*, Warszawa 1946, s. 247.

i Josef Trumpeldor za zgodą Anglików powołali Legion Żydowski. Oddział ten tworzyły Królewskie Bataliony Strzelców o numerach 38, 39, 40, 41, 42¹⁰. Jednostki te brały udział w walkach z Turkami w Palestynie. Umundurowanie jednostek żydowskich było takie samo jak angielskie i było nazywane The Judeans. Koniec I wojny światowej zakończył też działalność Legionu Żydowskiego. Brytyjczycy go rozwiązali, część jego członków weszła w skład Hagany¹¹. Celem tej organizacji była ochrona żydowskich osiedli przed atakami Arabów.

W styczniu 1923 r. Włodzimierz Żabotyński, członek Egzekutywy Syjonistycznej będąc w sporze z Światową Organizacją Syjonistyczną, którą oskarżał o uległość względem Brytyjczyków rozpoczął współpracę z zwolennikami Meira Grossmana tzw., Syjonistami- Aktywistami¹². Zrezygnował także z wcześniej piastowanego stanowiska. Wkrótce w wyniku sojuszu zwolenników Żabotyńskiego i Grossmana powstała organizacja syjonistów- rewizjonistów. W listopadzie 1923 r. Żabotyński odwiedził Rygę i wygłosił serię odczytów. Dotyczyły one walk Legionu Żydowskiego i popularyzowania ideologii syjonistów- aktywistów. Wkrótce grupa młodzieży z ryskiego liceum hebrajskiego będąc pod ogromnym wrażeniem osoby Żabotyńskiego stworzyła młodzieżówkę, która dała początek organizacji Brith Trumpeldor (Betar)¹³. Nazwa ta wzięła się od miejscowości, która była ostatnim silnym bastionem żydowskiego antyrzymskiego powstania Bar-Kochby. Wydarzenia te rozpoczęły się w 132 r.¹⁴ i zakończyły się trzy lata później kapitulacją miasta Betar oraz klęską Żydów. W II Rzeczypospolitej zręby tej organizacji powstały już w pierwszej połowie lat 20. XX w. Osobą, która się do tego przyczyniła był Jakub Perelman¹⁵. W 1936 r. młodzieżówka ta liczyła 52 tys. członków, z czego 75% żyło w Polsce¹⁶. Po rozmowach z członkami Światowej Organizacji Syjonistycznej w 1925 r. Żabotyński powrócił do Egzekutywy Syjonistycznej. W Światowej Organizacji Syjonistycznej powołał swoją frakcję-Związek Syjonistów- Rewizjonistów¹⁷. W 1935 r. zwolennicy Żabotyńskiego definitywnie opuścili Światową Organizację Syjonistyczną i utworzyli Nową Organizację Syjonistyczną.

Na zwolenników Żabotyńskiego ogromny wpływ miała też pamięć o legionach polskich. Działalność Józefa Piłsudskiego zwłaszcza w trakcie I wojny światowej była przez zwolenników Żabotyńskiego otaczana uwielbieniem. Żabotyński miał się uważać

¹⁰ D. Libionka, L. Weinbaum, *Bohaterowie, hochsztaplerzy, opisywacze wokół Żydowskiego Związku Wojskowego*, Warszawa 2011, s. 231.

¹¹ Ibidem, s. 566.

¹² *Encyklopedia palestyńska*, Kraków – Warszawa 1938, t. 1, z. 2, s. 79.

¹³ P. Gontarczyk, *Trumpeldorczyzy czyli żydowski narodowy- radykalizm*, „Głaukopis” 2005, nr 2/3, s. 326.

¹⁴ M. Jaczynowska, D. Musiał, M. Stępień, *Historia Starożytna*, Warszawa 2010, s. 676.

¹⁵ Patrz: Jakub Perelman, *Rewizjonizm w Polsce 1922-1936*, Warszawa 1937.

¹⁶ I. C. Pogonowski, *Żydzi w Polsce. Od Congressus Judaicus w Polsce do Knesetu w Izraelu*, Nowy York 1998, s. 330.

¹⁷ A. Grabski, M. Wójcicki, *Żydowski Związek Wojskowy – historia przywrócona*, Warszawa 2008, s. 14.

za żydowskiego Piłsudskiego¹⁸. Ważną kwestią dla Betaru był militarizm. Bejtarowcy wskazywali, że istnieje dobry i zły militarizm¹⁹. Ten pierwszy miał być związany z odbudową państwa, w tym przypadku dla Żydów, a ten drugi miał mieć ekspansjonistyczne oblicze. W Betarze militarizm realizowany był w przysposobieniu wojskowym (ha-chszara ha-ganatit) i miał poprawić kondycję fizyczną młodych ludzi. Tak jak w organizacjach harcerskich urządzano biwaki, wielokilometrowe rajdy, ćwiczone orientację w terenie. Nieobce członkom Betaru było poznawanie zasad sztuk walki np. pałką czy szablą²⁰. Ćwiczenia te miały na celu przygotować Żydów w Palestynie do skutecznej obrony przed atakami arabskich bojówek. W ich opinii nie był to militarizm nastawiony na ekspansję kosztem innych narodów²¹, lecz na samoobronę i odtworzenie państwowości żydowskiej. Żabotyński był przeciwnikiem rozwiązań siłowych²². Ważnym elementem propagandy członków Betaru były defilady mające ukazać silnych Żydów i budziły nawet zainteresowanie u Polaków²³. Z kolei lewicowo nastawieni Żydzi oceniali te wydarzenia bardzo krytycznie²⁴. Warto podkreślić, że socjalistyczne idee budziły sprzeciw u zwolenników Żabotyńskiego²⁵. Osobą, którą w sposób szczególny była ceniona przez bejtarowców był Józef Piłsudski²⁶. Z szacunku do niego bejtarowcy w swoich lokalach obok portretów Żabotyńskiego zawieszali podobiznę Marszałka²⁷. Śmierć przywódcy Polski dnia 12 maja 1935 r. w dziewiątą rocznicę zamachu majowego była wielkim szokiem dla większości Polaków i Żydów. Syjoniści-rewizjoniści z niekrytym wzruszeniem żegnali Marszałka. Na ręce Ignacego Mościckiego prezydenta Polski listownie Żabotyński złożył kondolencje. W opinii syjonistów-rewizjonistów Piłsudski obok Tadeusza Kościuszki oraz Giuseppe Garibaldiego był jednym z bojowników o wolność²⁸.

Już w pierwszej połowie lat 30. XX w. władze polskie współpracowały z syjonistami-rewizjonistami. W latach 1931-1934 członkowie Betaru ćwiczyli pod okiem polskich instruktorów w oddziałach Przysposobienia Wojskowego²⁹. Szkolenia te odbywały się w kilku miejscach; m.in. w lipcu 1932 r. w Kuńkowcach koło Przemyśla 60 członków Betaru z Warszawy i Małopolski miało swój obóz letni. Przeprowadzono

¹⁸ D. Libionka, L. Weinbaum, *Bohaterowie*, op. cit., s. 238.

¹⁹ W. Żabotyński, *Ideologia Bejtaru*, Lwów 1934, s. 21.

²⁰ Film „Betar” reżyseria Robert Kaczmarek na podstawie scenariusza Piotra Gontarczyka

²¹ *Tel- Chaj. Miesięcznik Brit Trumpeldorod Brit Hatzohar (Unii Syjonistów- Rewizjonistów) w Wieluniu*, Wieluń 1930, s. 12.

²² „Orędownik” 1935, nr 15 (z 19 stycznia), s. 3.

²³ J. Szczepański, *Spoleczność żydowska Mazowsza w XIX-XX wieku*, Pułtusk 2005, s. 265.

²⁴ J. Chmiel, Z. (Zenek) Drezner, J. Gołota, J. Kijowski, J. Nowicka, *Księga Żydów ostrołęckich*, Ostrołęka- Tel Awiw 2002, s. 176.

²⁵ W. Żabotyński, *Ideologia*, op. cit., s. 14-15.

²⁶ M. Wójcicki, *Podstawy narodu w myśli politycznej rewizjonizmu syjonistycznego*, „Kwartalnik Historii Żydów” 2007, nr 1 (221), s. 299.

²⁷ A. Nowaczyński, *Moja przejażdżka po Palestynie*, Warszawa 1936, s. 167.

²⁸ M. Wójcicki, *Podstawy*, op. cit., s. 299.

²⁹ I. C. Pogonowski, *Żydzi*, op. cit., s. 330.

tam ćwiczenia z zakresu wychowania fizycznego oraz przysposobienia wojskowego³⁰. Wojsko Polskie dostarczyło Żydom na czas obozu m.in.: maski przeciwgazowe, broń, kuchnie polowe oraz namioty³¹. Na Mazowszu również miały miejsce ćwiczenia Betaru. Pierwsze gniazda tej młodzieżówki powstały w latach 1926-1927 w Ciechanowie, Przasnyszu oraz Wyszogrodzie³². W miastach gdzie stacjonowały oddziały Wojska Polskiego młodzi Żydzi byli szkoleni na strzelnicach. Takie ćwiczenia odbywały się w Białymstoku i kilku miejscach na Wołyniu³³. Działania te spotykały się z aprobatą wojewody wołyńskiego Henryka Józewskiego, który cenił szefa prawicy syjonistycznej³⁴. Z kolei w Rembertowie, ówczesnej podwarszawskiej miejscowości w wojskowych koszarach Betarowcy przechodzili szkolenia sztabowe³⁵.

Następną organizacją zwolenników Żabotyńskiego współpracującą z polskim wojskiem był Brit- Hachajał (Związek żołnierzy imienia Włodzimierza Żabotyńskiego). Został on utworzony w Radomiu w grudniu 1932 r.³⁶. Była to organizacja skupiająca byłych wojskowych³⁷. Celem tej grupy było dbanie o rozwój fizyczny członków w ramach przysposobienia wojskowego oraz prowadzenie kursów przygotowawczych do życia w Palestynie³⁸. Polegały one m.in. na nauce języka hebrajskiego, ogrodnictwa, rzemiosła i rolnictwa³⁹. Działacze tej organizacji do swych zadań dołączali oborną ludności żydowskiej przed atakami antysemitów⁴⁰. Członkowie Brit- Hachajał podkreślali dążenie do utworzenia państwa żydowskiego. Krytykowali niemieckie roszczenia terytorialne wobec Polski. Dnia 29 października 1933 r. odbył się w Warszawie pierwszy zlot tej organizacji w Polsce. Na spotkanie przybyło 1500 osób z 170 miast oraz przedstawiciele Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Ministerstwa Spraw Wojskowych⁴¹. Dzień później odbyła się w Polsce pierwsza Konferencja Krajowa Brit- Hachajał, na której ustalono m.in. strukturę organizacji. Naczelnym Komendantem (Machi) został Żabotyński, a Miron Szeskin szefem polskiego oddziału tej organizacji⁴². W styczniu 1935 r. w Krakowie miała miejsce pierwsza Konferencja Światowa

³⁰ W. Wierzbieniec, *Spoleczność żydowska Przemyśla w latach 1918-1939*, Rzeszów 1994, s. 208.

³¹ Ibidem, s. 208.

³² J. Szczepański, *Spoleczność*, op. cit., s. 265.

³³ T. Snyder, *Życie i śmierć Żydów z Zachodniego Wołynia*, „Pamięć i Sprawiedliwość” 2015, nr 1 (25), s. 249.

³⁴ H. Józewski, *Zamiast pamiętnika (Prawosławie, sprawa ukraińska, Wołyń)*, „Zeszyty Historyczne” (Biblioteki Kultury) 1960, z. 60, s. 152.

³⁵ T. Snyder, *Czarna ziemia. Holocaust, jako ostrzeżenie*, Kraków 2015, s. 101.

³⁶ *Encyklopedia palestyńska*, Kraków – Warszawa 1939, t. 1, z. 8, s. 449.

³⁷ „Biuletyn Gminy Wyznaniowej Żydowskiej w Warszawie”, 2011, nr 4 (65), s. 30.

³⁸ W. Wierzbieniec, *Spoleczność*, op. cit., s. 176.

³⁹ Archiwum Państwowe w Kielcach (APK), Urząd Wojewódzki Kielecki 1919-1939 (UWK I), sygn., 3880, *Statut Stowarzyszeń Żydowskich 1936-1939*, k. 161.

⁴⁰ „Nasza walka. Jednodniówka”, Kielce 1933, s. 1.

⁴¹ *Encyklopedia palestyńska*, Kraków – Warszawa 1939, t. 1, z. 8, s. 450.

⁴² Ibidem, s. 450.

Brit- Hachajał, stowarzyszenia działało m.in. w Grecji, Rumunii, Litwie oraz na Łotwie⁴³. Organizacja rozwijała się dzięki działalności Mirona Szeskina i Jeremiasza Halperna. Izrael Judko oraz wcześniej wspomniany Perelman byli odpowiedzialni za relacje z władzami polskimi. Rezerwisti Wojska Polskiego pochodzenia żydowskiego byli informowani przez przełożonych o istnieniu tej organizacji. W ulotkach skierowanych do Żydów Brit- Hachajał przedstawiał swoje cele i środki działania:

„[...] [Brit Hachajał] [...] przygotowuje swych członków do obrony życia i mienia żydowskiego w Palestynie. Organizacja narodziła się z idei Legionu Żydowskiego i stanowi regularną, zdyscyplinowaną kadrę wojskową. Członkowie wychowani zostali w duchu obywatelskim i są również gotowi do obrony państwa polskiego[...]”⁴⁴.

Organizacja nie mogła stosować odznak ani mundurów podobnych do używanych przez Wojsko Polskie⁴⁵. W Gdyni polscy wojskowi szkolili betarowców i członków Brit Hachajał, których szefem był oficer rezerwy Kilber. W chwili powstania w 1930 r. Gdańska fila Betaru liczyła 80 młodych Żydów⁴⁶. W okolicach Gdyni (między Orłowem a Redłowem) członkowie tych organizacji brali udział w ćwiczeniach na wojskowych poligonach z zakresu posługiwania się bronią palną. Broń i amunicja były dostarczane przez Wojsko Polskie. Zwoleńnicy Żabotyńskiego byli zapoznawani z zasadami działań piechoty. Sympatycy Brit Hachajał mogli liczyć na wsparcie władz polskich również w kwestiach prawnych. Podoficer Wojska Polskiego Dawid Król był członkiem Brit Hachajał i pewnego dnia otrzymał przesyłkę z Gdańska, w której zamiast zadeklarowanych cukierków znajdowały się rewolwery⁴⁷. Można przypuszczać, że ten podoficer nielegalnie przekazywał broń innym syjonistom-rewizjonistom. W wyniku zaistniałej sytuacji mógł zostać pociągnięty do odpowiedzialności karnej. Dzięki interwencji niejakiego Kahana zwoleńnika Żabotyńskiego Król został ukarany grzywną w wysokości 20 zł i konfiskatą broni⁴⁸. W celu odzyskania uzbrojenia Kahan spotkał się z pułkownikiem Strzeleckim adiutanta marszałka Edwarda Rydza-Śmigłego. W wyniku spotkania Król otrzymał skonfiskowane rewolwery, jeden ciężki karabiny maszynowe oraz dwa ręczne karabiny maszynowe wraz z amunicją⁴⁹. Wiosną 1939 r. członkowie Brit Hachajał mieli plany powołania za zgodą władz polskich Korpusu Żydowskiego, który miał być przetransportowany do Palestyny w celu obrony przed

⁴³ Ibidem, s. 450.

⁴⁴ Cyt. za: B. Łętocha, A. Messer, A. Cała, Z. Głowicka, *Żydowskie druki ulotne w II Rzeczypospolitej w zbiorach Biblioteki Narodowej tom II*, Warszawa 2006, s. 104.

⁴⁵ APK, UWK I, sygn., 3420, *Działalność żydowskich organizacji syjonistycznych (prawica, rewizjoniści) 1935-1938*, k. 246.

⁴⁶ G. Berendt, *Żydzi na terenie Wolnego Miasta Gdańska w latach 1920-1945 (działalność kulturalna, polityczna i socjalna)*, Gdańsk 1997, s. 138-139.

⁴⁷ E. Kossoy, *Żydowskie podziemie zbrojne w Palestynie i jego polskiego powiązania*, „Zeszyty Historyczne” (Biblioteka Kultury) 2006, t. 158, s. 70.

⁴⁸ Niestety autor wspomnień nie napisał, z kim Kahan kontaktował się w tej sprawie.

⁴⁹ E. Kossoy, *Żydowskie*, op. cit., s. 70.

Arabami⁵⁰. Wybuch II wojny światowej pokrzyżował te plany. Brit- Hachajał wydawał miesięcznik *Bojownik. Organ żydowskiej myśli niepodległościowej*⁵¹. Gazeta ta była wydawana w Lwowie w latach 1938-1939.

Współpraca paramilitarnej organizacji Irgun Cwai Leumi (Irgun) z władzami Polski w drugiej połowie lat 30. XX w. dotyczyła kwestii militarnych, w tym działań sabotażowych oraz wspierania nie do końca legalnego osadnictwa Żydów w Palestynie. Wszystko to było otoczone ścisłą tajemnicą, ponieważ Polska chciała mieć jak najlepsze relacje z Wielką Brytanią. W celu obrony żydowskich osadników po I wojnie światowej powstała Hagana. Włodzimierz Żabotyński nie był do końca zadowolony z efektów jej działalności, która polegała na obronie kibuców i braku działań ofensywnych. Organizacja była pod wpływem lewicowej części Światowej Organizacji Syjonistycznej mocno skonfliktowana z radykalnie-prawicową częścią syjonizmu. W 1931 r. powstał Irgun Zwai Leumi⁵² (Narodowa Organizacja Zbrojna, w skrócie Irgun lub Ecel). Była to jednostka paramilitarna syjonistów- rewizjonistów, która w przeciwieństwie do Hagany nie obawiała się konfrontacji z Arabami. Początkowo Irgun działał w ramach Hagany, dopiero w 1937 r. organizacja zwolenników Żabotyńskiego zaczęła funkcjonować samodzielnie⁵³. Ecel posiadał swój hymn pt.: *Nieznani żołnierze*⁵⁴. Jego autorem był Abraham „Jair” Stern (Ben Mosze⁵⁵). Szefem Irgunu był Żabotyński, a pierwszym naczelnym komendantem tej paramilitarnej organizacji został Dawid Racieł⁵⁶. W 1937 r. rok po tym jak wybuchło kolejne muzułmańskie powstanie w Palestynie wymierzone w Żydów członkowie Irgunu dokonali kilku ataków. Na początku marca 1937 r. jego członkowie dokonali ataku bombowego na arabską kawiarnię znajdującej się w okolicach Tel-Awiwu⁵⁷. Dnia 14 listopada tego samego roku zostały zaatakowane autobusy i sklepy należące do ludności arabskiej⁵⁸. Część ataków Irgunu była wymierzona w przeciwników politycznych. W czerwcu 1939 r. zwolennicy Żabotyńskiego uszkodzili linie telefoniczne w Tel-Awiwie i żydowskiej części Jerozolimy⁵⁹. Irgun miał ambiwalentny stosunek do Anglików i miał im za złe niedotrzymanie umowy o utworzeniu państwa żydowskiego. Irgun działał w Palestynie nielegalnie.

⁵⁰ D. Libionka, L. Weinbaum, *Bohaterowie*, op. cit., s. 251.

⁵¹ A. Czajka- Landau, *Polska to nie oni. Polska i Polacy w polskojęzycznej prasie żydowskiej II Rzeczypospolitej*, Warszawa 2015, s. 348.

⁵² L. Weinbaum, *A Marriage of Convenience. The New Zionist Organization and the Polish Government 1936- 1939*, New York 1993, s. 126.

⁵³ E. Kossoy, *Żydowskie*, op. cit., s. 63.

⁵⁴ G. Wigoder, *Słownik*, op. cit., s. 510.

⁵⁵ W. T. Drymmer, *Zagadnienie żydowskie w Polsce w latach 1935-1939 (Wspomnienie z pracy w Ministerstwie Spraw Zagranicznych)*, „Zeszyty Historyczne” (Biblioteka Kultury) 1968, z. 13, s. 71.

⁵⁶ Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej (dalej AIPN) BU 01178/1778, *Perła Szlomo Nachum*, k. 111.

⁵⁷ C. Shindler, *Historia współczesnego Izraela*, Warszawa 2011, s. 61.

⁵⁸ Ibidem, s. 61.

⁵⁹ „Nowy Dziennik”, nr 168, 21 czerwca 1939, s. 6.

Relacje między Irgunem a Haganą były napięte. Zdarzało się, że członkowie Hagany wydawali Brytyjczykom przedstawicieli konkurencyjnej organizacji⁶⁰.

Za początek militarnej współpracy między członkami Irgunu a Polakami można uznać fakt utworzenia Nowej Organizacji Syjonistycznej, która chciała doprowadzić do szybkiej i masowej emigracji Żydów z Europy dośrodkowo- wschodniej Palestyny. Władze Polski zauważały wzrastający antysemityzm i były zainteresowane tą ideą⁶¹. W styczniu 1936 r. Ministerstwo Spraw Zagranicznych w piśmie do Konsula Rzeczypospolitej Polskiej zasygnalizowały swój aprobujący stosunek do planów Żabotyńskiego:

„[...] Rząd Polski odnosi się do akcji syjonistów- rewizjonistów z życzliwością, podyktowaną mu jego zasadniczym pozytywnym stosunkiem do idei syjonistycznej, [...] co w miarę jej realizacji musi z natury rzeczy ułatwić rozwiązanie zagadnienia żydowskiego w Polsce. Rzecz oczywista, że ze względu na nieprzychylnie odnoszenie się Rządu Angielskiego do poczynania rewizjonistów, popieranie tego ruchu przez władze polskie wymaga taktu i ostrożności, podyktowanej naszymi stosunkami z Wielką Brytanią[...]”⁶².

Żabotyński przeprowadził rozmowy z przedstawicielami władz. Pierwszą z nich odbył na początku czerwca 1936 r. z ministrem spraw zagranicznych Józefem Beckiem⁶³. W pierwszej połowie września 1936 r. miała miejsce rozmowa z premierem Felicjanem Sławojem- Składkowskim, który miał pozytywny stosunek do idei syjonizmu. Jednocześnie był zwolennikiem antysemityzmu gospodarczego⁶⁴. Dnia 10 listopada 1938 r. Żabotyński po raz kolejny spotkał się z ministrem Józefem Beckiem⁶⁵. W kwietniu 1937 r. Jakub Kahan, Józef Klarman oraz Józef Szofman w Ministerstwie Spraw Zagranicznych przeprowadzili rozmowy z wiceministrem Janem Szembekiem⁶⁶. Poprosili o podjęcie rozmów z przedstawicielami rządu Wielkiej Brytanii w kwestii zniesienia ograniczeń emigracji do Palestyny⁶⁷. W tym samym roku zwolennicy Żabotyńskiego opublikowali oświadczenie, w którym chwalili ministra Józefa Becka za poparcie emigracji i skrytykowali koncepcję osiedlania Żydów nie tylko w Palestynie⁶⁸.

⁶⁰ T. Segev, *Siódmy milion. Izrael- piętno zagłady*, przeł. Barbara Gadomska, Warszawa 2012, s. 102.

⁶¹ S. Zgliczyński, *Jak Polacy Niemcom Żydów mordować pomagali*, Warszawa 2013, s. 27.

⁶² J. Orlicki, *Z dziejów stosunków polsko- żydowskich 1918- 1949*, Szczecin 1983, s. 67/68.

⁶³ L. Weinbaum, op. cit., s. 61.

⁶⁴ W. T. Drymmer, *Wspomnienia żołnierza i państwowca z lat 1914-1947*, Kraków 2014, s. 202.

⁶⁵ W. Jaworski, *Syjniści wobec rządu polskiego w okresie międzywojennym*, Sosnowiec 2002, s. 69.

⁶⁶ „Kultura”, 1937, nr 3, s. 307.

⁶⁷ W. Jaworski, *Syjniści*, op. cit., s. 69.

⁶⁸ Ibidem, s. 68- 69.

Od wiosny 1939 r. polscy instruktorzy, najprawdopodobniej oddelegowali z Oddziału II Sztabu Głównego Wojska Polskiego⁶⁹ szkolili w okolicy Andrychowa przybyłą z Palestyny grupę 25 członków Irgunu. Wśród tej grupy były osoby, które wzniosły duży wkład w powstanie państwa żydowskiego. Byli m.in.: Eljahu Meridor, Mosze Nechmad oraz Eljahu Lankin⁷⁰. Uczyli się tam podstaw konspiracji, zasad walki partyzanckiej i przeprowadzania zamachów bombowych. Językiem wykładowym był polski z tłumaczeniem na hebrajski. Dodatkowymi miejscami szkoleń była Warszawa i Rembertów⁷¹. Członkowie Irgunu nie mogli kontaktować się z okoliczną ludnością⁷², choć większość z nich urodziła się na ziemiach polskich i później wyjechała do Palestyny. Zdarzały się też wyjątki np. trzech Żydów uczestniczących w ćwiczeniach w Andrychowie urodziło się w Chinach⁷³. Dzięki współpracy z polskimi władzami Żydzi przybywali do Polski pojedynczo lub małymi grupami często pod fałszywymi danymi personalnymi. Po ukończeniu szkolenia wracali do Ziemi Świętej. Relacje między Polakami i Żydami podczas szkoleń były bardzo dobre. Dodatkowo syjonistyczni rewizjoniści mieli plany przeszkolenia 1000 członków polskiego Betaru⁷⁴. Nie doszło do tego, poprzez brak możliwości szybkiego ich przerzutu do Palestyny; Anglicy stale ograniczali osadnictwo Żydów w Ziemi Świętej.

Osobną kwestią związaną z współpracą polsko-żydowską była szkoła pilotażu, która działała w Palestynie i była prowadzona przez członków Irgunu⁷⁵. Na wyposażeniu tej szkoły były najprawdopodobniej m.in. dwa szybowce typu Czajka i Wrona oraz kilka samolotów turystycznych typu RWD 8, RWD 13 zakupione w Polsce⁷⁶. Ze strony Polaków osobami odpowiedzialnymi za transakcję byli przedstawiciele SEPEWE Eksport Przemysłu Obronnego SP. z o.o.⁷⁷ Do wybuchu II wojny światowej członkowie Ecel wyszkolili 13-stu pilotów. Osobami, które ze strony polskiej odpowiadały za szkolenie Żydów byli: pułkownik Jan Gaładnik, kapitan Wiktor Tomir Drymmer, Apoloniusz Zarychta oraz Witold Hulanicki.

Drymmer urodził się w 1896 r., zmarł w 1975 r.⁷⁸ pochodził ze Śląska⁷⁹, a karierę polityczno-militarną zaczął w legionach Józefa Piłsudskiego. W odrodzonej Polsce był m.in. szefem departamentu konsularnego Ministerstwa Spraw Zagranicznych.

⁶⁹ D. Libionka, L. Weinbaum, *Bohaterowie*, op. cit., s. 251.

⁷⁰ T. Snyder, *Czarna*, op. cit., s. 342.

⁷¹ E. Kossoy, *Żydowskie*, op. cit., s. 66.

⁷² A. Patek, *Żydzi w drodze do Palestyny 1934-1944. Szkice z dziejów aliji bet – nielegalnej imigracji żydowskiej*, Kraków 2009, s. 98.

⁷³ D. Libionka, L. Weinbaum, *Bohaterowie*, op. cit., s. 251.

⁷⁴ Ibidem, s. 251.

⁷⁵ E. Kossoy, *Żydowskie*, op. cit., s. 66.

⁷⁶ A. Glass, P. Woźniak, *Samolot turystyczny RWD 13*, Kraków 2004, s. 45.

⁷⁷ M. P. Deszczyński, W. Mazur, *Na krawędzi ryzyka. Eksport polskiego sprzętu wojskowego w okresie międzywojennym*, Warszawa 2004, s. 261.

⁷⁸ E. Kossoy, *Żydowskie*, op. cit., s. 65.

⁷⁹ J. Meysztowicz, *Czas przeszły dokonany. Wspomnienia z służby w Ministerstwie Spraw Zagranicznych w latach 1932-1939*, Kraków 1984, s. 5.

W 1934 r., został szefem Departamentu Konsularnego w Ministerstwie Spraw Zagranicznych. Do jego kompetencji należały też sprawy emigracji⁸⁰. Przeciwwstawiał się antysemityzmowi prezentowanemu przez polskich narodowców⁸¹. Jednocześnie był zwolennikiem emigracji Żydów z Polski. Wśród jego żydowskich znajomych była Teresa Lipkowska- członkini Irgunu⁸². Od maja do sierpnia 1939 r. osobistym sekretarzem Drymmera był Jan Kozielewski (Jan Karski)⁸³. Apoloniusz Zarychta był szefem departamentu emigracyjnego Ministerstwa Spraw Zagranicznych RP. Współpracował z neopogańskim, antysemickim, prezentującym nacjonalizm słowiański pismem *Zadruha*⁸⁴. Hulanicki w latach 1936-1939 był konsulem generalnym RP w Jerozolimie. Odpowiadał tam za rekrutację Żydów do ćwiczeń wojskowych i przerzucanie ich do Polski. Przekazywał też bojownikom sumy pieniężne w formie pożyczek i sprzęt wojskowy⁸⁵. To dzięki niemu, na początku 1938 r. zwolennicy Żabotyńskiego mogli przekazać Drymmerowi swój plan współpracy militarnej. Ze strony syjonistów- rewizjonistów odpowiedzialnymi za współpracę byli m.in. Józef Schechtman i urodzony w Suwałkach Abraham Stern⁸⁶. Wedle amerykańskiego historyka Timothy Syder'a Stern mógł być polskim agentem⁸⁷.

Współpraca polsko żydowskich rozwijała się bez względu na tarcia w obozie syjonistyczno-rewizjonistyczny. Miał miejsce spór między Żabotyńskim a Abrahamem Sternem oraz Menachem Beginem (Mieczysławem Biegunem⁸⁸). W lutym 1939 r. dotychczasowy szef polskiego Betaru Aron Propes został zastąpiony przez Begin. Doszło do tego, pomimo różnicy zdań między obydwoma panami. Początkowo Begin miał być szefem polskiego Betaru tylko przez rok⁸⁹. Begin wysoko cenił Abbę Ahimera⁹⁰, który był konkurentem Żabotyńskiego. Begin na początku 1938 r. podpisał manifest, w którym podwazał wyważoną politykę prowadzoną przez szefa syjonistów-rewizjonistów i uważał, że działania Żabotyńskiego nie spełniają nadziei młodych Żydów na stworzenie państwa Izrael⁹¹. Begin był zwolennikiem radykalnych posunięć i zmilitaryzowania Betaru, co nie odpowiadało jego szefowi. W wrześniu 1938 r. Begin wyraził przekonanie o potrzebie zradyzalizowanie działań:

⁸⁰ E. Kossoy, *Żydowskie*, op. cit., s. 66.

⁸¹ *Kuchnia władzy. Księga pamiątkowa z okazji 70- tej rocznicy urodzin Andrzeja Garlickiego*, pod. red., W. Borodzieja, J. Kochanowskiego, Warszawa 2005, s. 336.

⁸² E. Kossoy, *Żydowskie*, op. cit., s. 67.

⁸³ T. Snyder, *Czarna*, op. cit., s. 347.

⁸⁴ *Kuchnia władzy*, op. cit., s. 337.

⁸⁵ P. Zychowicz, *Tajemnicza śmierć polskiego konsula w Jerozolimie*, „Uważam Rze 2011”, nr 6, s. 63.

⁸⁶ D. Libionka, L. Weinbaum, *Bohaterowie*, op. cit., s. 250.

⁸⁷ T. Snyder, *Czarna*, op. cit., s. 99.

⁸⁸ D. Norman, *Szlak nadziei. Armia Andersa marsz przez trzy kontenty*, Izabelin Warszawa 2015, s. 262.

⁸⁹ D. Libionka, L. Weinbaum, *Bohaterowie*, op. cit., s. 249.

⁹⁰ A. Perlmutter, *The*, op. cit., s. 71.

⁹¹ C. Shindler, *Historia*, op. cit., s. 156.

„[...] Mam wrażenie, że stoimy na progu trzeciego etapu syjonizmu. Narodowy ruch Izraela rozpoczął się od syjonizmu realistycznego, następnie nadeszła kolej na <<syjonizm polityczny>>, teraz stoimy na progu <<syjonizmu wojskowego>>[...]⁹².

Żabotyński był przeciwnikiem radykalnych działań, opartych na zbrojnej konfrontacji⁹³. W trakcie szkolenia Irgunu Abraham Stern opracował plan morskiego desantu na Palestynę. W ataku miało wziąć udział 40 tys. członków tej organizacji, a ich część miała przejść szkolenie w Polsce. Inwazja miała wypłynąć z Włoch najprawdopodobniej w październiku 1939 r. W jej wyniku miało powstać państwo żydowskie z własnym rządem⁹⁴. Abraham Stern po skończeniu szkolenia wrócił w maju 1939 r. do Palestyny⁹⁵. Był on bardzo ceniony przez Polaków, ponieważ szanował Józefa Piłsudskiego i poezję Słowackiego. Drymmer w swoich wspomnieniach stwierdził, że Stern [...] miał twarz i oczy proroka żydowskiego. Wyglądał na tego, kim był: na poetę i żołnierza[...]⁹⁶. Sternowi udało się uzyskać od Polaków pożyczkę w wysokości 200 tys. złotych na zakup broni w Państwowej Wytwórni Uzbrojenia⁹⁷. Włodzimierz Żabotyński w jednym z pism obiecywał jej zwrot⁹⁸. Pieniądze syjoniści-rewizjoniści uzyskali od części zasymilowanej inteligencji żydowskiej, która czuła się zagrożona przez narastający antysemityzm. Wśród takich osób byli m.in. Henryk Strasman i jego żona Alicja⁹⁹. Henryk Strassman był oficerem rezerwy Wojska Polskiego, wykładowcą w wydziale kryminologii na Uniwersytecie Warszawskim a także urzędnikiem w Ministerstwie Sprawiedliwości¹⁰⁰. Wśród osób, które wsparły zakup broni był też milioner Simon Marcovici. Warto podkreślić, że Alicja Strasman widziała podobieństwa między legionistami Piłsudskiego a żołnierzami Irgunu:

„[...] Czy w ogóle mogły istnieć grupy sobie bliższe? – oni, którzy poszli z motyką na słońce i mierzyli siły na zamiary, – i my, którzy czasem wydawaliśmy się sobie grupą szaleńców[...]¹⁰¹.

Dzięki takim działaniom powstał arsenał, który mieścił się na ulicy Ceglanej 8 w Warszawie. W dzisiejszych czasach ulica ta funkcjonuje pod nazwą Lejba Icchaka Pereca¹⁰². Spółką, która zajmowała się eksportem broni była wcześniej wspomniana

⁹² Cyt. za: M. Arens, *Flagi nad gettem. Rzecz o powstaniu w getcie warszawskim*, Kraków – Budapeszt 2011, s. 23.

⁹³ C. Shindler, *Historia*, op. cit., s. 154.

⁹⁴ L. Weinbaum, op. cit., s. 156.

⁹⁵ T. Snyder, *Czarna*, op. cit., s. 143.

⁹⁶ Cyt. za: E. Kossoy, *Żydowskie*, op. cit., s. 66.

⁹⁷ S. Zgliczyński, *Jak*, op. cit., s. 27.

⁹⁸ W. T. Drymmer, *Zagadnienie*, op. cit., s. 71.

⁹⁹ D. Libionka, L. Weinbaum, *Bohaterowie*, op. cit., s. 252.

¹⁰⁰ M. Arens, *Flagi*, op. cit., s. 23.

¹⁰¹ Cyt. za: W. T. Drymmer, *Wspomnienia*, op. cit., s. 72.

¹⁰² M. P. Deszczyński, W. Mazur, *Na*, op. cit., s. 262.

SEPEWE. Osobą, która reprezentowała w Palestynie tą firmę był mjr w stanie spoczynku Kazimierz Ziemiński. Do 1 września 1939 r. tylko część zgromadzonego uzbrojenia została nielegalnie wysłana do Palestyny. Wśród niej było m.in.: 100 karabinków wzór 29 „e”, 75 rewolwerów Ng 30, 250 ciężkich karabinów maszynowych wzór 14 Hotchkiss oraz od 5 do 20 tys. karabinów wzór 16 Berthier. Dodatkowo przekazane zostały bagnety, granaty ręczne oraz ok. 90 tys. sztuk amunicji do różnych typów broni. Żydzi zapłacili za to wszystko obcą walutą¹⁰³. Broń była przemycana, jako przewóz urządzeń domowych oraz mebli¹⁰⁴. Część dostarczonego uzbrojenia wpadła w ręce Brytyjczyków, którzy mimo starań nie potrafili dowiedzieć się skąd pochodzi skonfiskowany sprzęt¹⁰⁵. Pozostałe uzbrojenie zostało we wrześniu 1939 r. przekazane przez Alicję Strasman armii polskiej¹⁰⁶. Alicja Strasman przeżyła wojnę, jej mąż porucznik w 8. Pułku Artylerii Lekkiej trafił do sowieckiej niewoli i wiosną 1940 r. został rozstrzelany w Charkowie¹⁰⁷.

Organizacje syjonistów-rewizjonistów były jedynymi działającymi wśród mniejszości narodowych, które współpracowały na polu militarnym z władzami Polski. Żabotyński w pamięci polskich urzędników zostawił po sobie pozytywne wspomnienia. Podczas wizyt w Ministerstwie Spraw Zagranicznych szef syjonistów-rewizjonistów poznał Michała Łubieńskiego. W jego opinii Żabotyński rozumiał potrzebę współpracy między syjonistami a Polakami i był wielkim politykiem¹⁰⁸. Łubieński doceniał także „[...] jego giętki i głęboki umysł polityczny[...]"¹⁰⁹. Dzięki Drymmerowi z szefem radykalnej prawicy syjonistycznej spotkał się Jerzy Giedroyc¹¹⁰. Popierał on ideę powstania państwa żydowskiego w Palestynie¹¹¹. Zdarzały się też wyjątki; według urzędnika Ministerstwa Spraw Zagranicznych Jan Meysztowicz Irgun był organizacją mającą tendencje faszystowskie¹¹². Poważna część polskich Żydów negatywnie odnosiła się do planów ewakuacji opracowanych przez Żabotyńskiego. Lewicowa Partia Bund związana z Polską Partią Socjalistyczną uważała, że Żydzi powinni dalej mieszkać w krajach diaspory¹¹³. Krytykowała ona syjonistów za spełnianie marzeń antysemitów poprzez namawianie Żydów do emigracji z Europy do Palestyny¹¹⁴. Warto dodać, że polscy socjaliści krytykowali zwolenników Żabotyńskiego za radykalizm i nieprzychylny stosunek do palestyńskich Arabów¹¹⁵. Niezyciżliwe syjonistom-rewizjonistom

¹⁰³ Ibidem, s. 138.

¹⁰⁴ A. Patek, *Żydzi*, op. cit., s. 98.

¹⁰⁵ T. Snyder, *Czarna*, op. cit., s. 143.

¹⁰⁶ M. Brzezinski, *Armia Izaaka. Walka i opór polskich Żydów*, Kraków 2013, s. 195.

¹⁰⁷ D. Libionka, L. Weinbaum, *Bohaterowie*, op. cit., s. 253.

¹⁰⁸ M. Łubieński, *Włodzimierz Żabotyński*, „Zeszyty Historyczne” (Biblioteka Kultury) 1965, t. 117, s. 167.

¹⁰⁹ Cyt. za: Ibidem, s. 166.

¹¹⁰ J. Giedroyc, *Autobiografia na cztery ręce*, Warszawa 1996, s. 45.

¹¹¹ Ibidem, s. 62.

¹¹² J. Meysztowicz, *Czas*, op. cit., s. 149.

¹¹³ „Słowo Żydowskie”, 2011, nr 12 (478), s. 30.

¹¹⁴ W. Alter, *Antysemityzm gospodarczy w świetle cyfr*, Warszawa 1937, s. 5.

¹¹⁵ L. Weinbaum, op. cit., s. 72.

gazety informowały w swoich artykułach o szkoleniu przez Wojsko Polskie członków Betaru¹¹⁶. Także wśród polskich narodowców zdarzały się głosy krytykujące tzw. „[...] żydowski militarizm[...]¹¹⁷. Warto podkreślić, że wątek współpracy polsko-syjonistycznej znalazł się w zeznaniach Perły Szlomo-Nachuma, który po II wojnie światowej próbował odtworzyć struktury syjonistyczno-rewizjonistyczne w Polsce ludowej:

[...] Mniej więcej w tym czasie poznałem w lokalu Centralnego Komitetu partii przy ul. Granicznej dr. H. Strasmana, gorącego zwolennika idei czynnej walki zbrojnej w Palestynie. Poznałem go za pośrednictwem ówczesnego członka naczelnej Komenady powstałego w r. 1937 Irguna Cwai Leumi Abrahama Sterna [...]. Dr. Strasman założył tygodnik „Jerozolima wyzwolona” – i klub polityczny przy tym piśmie pod tą samą nazwę[...]¹¹⁸.

Współpraca polsko-żydowska jest mało znana. W czasach Polski ludowej kwestia była przemilczana, ponieważ komuniści z niechęcią podchodzili do syjonizmu, zwłaszcza tego związanego z prawicą. Jedną z nielicznych książek, w której została dotknięta ta kwestia jest praca autorstwa Andrzeja Chojnowskiego¹¹⁹. Dodatkowo Stefan Korboński (1901-1989 r.), polityk związany z ruchem ludowym przebywający na emigracji w Stanach Zjednoczonych Ameryki Północnej w liście dotyczącym Begina opublikowanym w gazecie *Washington Star* z 8 sierpnia 1977 r. poruszył temat współpracy Polakami i zwolenników Żabotyńskiego¹²⁰. Warto podkreślić, że list ten był odpowiedzią na krytyczne informacje dotyczące Begina zamieszczane w tym organie prasowym¹²¹.

Po 1989 r. ukazało się kilka artykułów, poświęconych tej kwestii. Jednym z autorów był nieżyjący już Tadeusz Bednarczyk, który należał do grupy twórców fałszywego obrazu Żydowskiego Związku Wojskowego¹²². Ciekawym wyjątkiem jest film „Betar” z 2010 r. w reżyserii Roberta Kaczmarka na podstawie scenariusza Piotra Gontarczyka¹²³. W wolnej Polsce murowano tablice pamiątkowe. Jedna z nich istnieje w Suwałkach i jest poświęcona Sternowi. Druga znajduje się od 2001 r. wewnątrz budynku Auditorium Maximum Uniwersytetu Warszawskiego i upamiętnia Begina.

¹¹⁶ J. Orlicki, op. cit., s. 68.

¹¹⁷ Cyt. za: P. Gontarczyk, *Kłopoty z historią. Publicystyka z lat 1996-2005*, Warszawa 2006, s. 15.

¹¹⁸ Cyt. za: AIPN BU 01178/1778, *Perła Szlomo Nachum*, k. 77.

¹¹⁹ A. Chojnowski, *Koncepcje polityki narodowościowej rządów polskich w latach 1921-1939*, Wrocław 1979, s. 224.

¹²⁰ S. Korboński, *Polacy, Żydzi i holocaust*, Warszawa – Komorów, 1999, s. 110.

¹²¹ Ibidem, s. 110.

¹²² P. Śpiwak, *Spór o Polskę 1989-99. Wybór tekstów prasowych*, Warszawa 2000, s. 505.

¹²³ Film „Betar” reżyseria Robert Kaczmarek na podstawie scenariusza Piotra Gontarczyka

Ilustracja 1. Ćwiczenia prowadzone w 1932 r. w Warszawie

Postać w pośrodku to Jeremiahu Halperin. Jedną z osób odpowiedzialnych za szkolenie beta-rowców. Źródło: Archiwum Instytutu Żabotyńskiego w Izraelu (AIŻ), PH- 1529, *Trainees in Leadership School, Warsaw, raise sticks. Yermiyahu Halperin, center, demonstrates exercise with fencing sword*, 1932, k.1.

Ilustracja 2. Zajęcia z użyciem broni palnej,
przeprowadzone w 1933 r. przez betarowców działających w Lublinie

Źródło: AIŻ, PH- 1259, *Trainees in Betar Lublin deputy leadership school holding weapons*, 1933, k.1.

Abstract

MILITARY COOPERATION OF THE POLISH AUTHORITIES WITH SUPPORTERS OF REVISIONIST ZIONIST

Revisionist Zionist were the radical right-wing organization. The boss of this group was Ze'ew Vladimir Jabotinsky. He was born in Odessa in Russian Imperium in. During I World War Jabotinsky and Joseph Trumpeldorf created two Jewish military organizations- Zion Mule Corps and Jewish Legion. These units supporters British army.

After I World War Jabotinsky which supporters in opposition to World Zionist Organization created new fraction. Ideological base of Revisionist Zionist was:

1. Creating big Israel included today's Israel, West Bank, Zone of Gaza and kingdom of Jordan. In this country Arabic will have autonomy national- religious profile and self- governing.
2. Respect for Jozef Pilsudski for the military operations during World War I and opposition to anti-Semitism.
3. Anti-communism, anti-left wing of Zionist and supporters of Bund.

In the 30s of the XX century Jabotinsky's supporters collected in Betar, Brith-Hachajał and Irgun cooperation with the Polish Army. Cooperation concerning: holding of exercises on the ranges and on supplying arms to Palestine, which was then under British control. An important element of the cooperation it was to support the Polish authorities' plans to create in the Middle East, the Jewish state.

Explosion in 1939 World War II interrupted this unusual element associated with the presence of Jews in Poland.

Keywords: Pilsudski, Jabotinsky, Zionist, Palestine, Irgun

Abstrakt

MILITARNA WSPÓŁPRACA WŁADZ POLSKICH Z SYJONISTAMI- REWIZJONISTAMI

Syjonizm-rewizjoniści byli skrajnie prawicową organizacją. Szefem tej grupy był Włodzimierz (Zeew) Żabotyński, który urodził się w Odessie w Rosyjskim Imperium. W trakcie I wojny światowej wraz z Józefem Trumpeldorem stworzył dwie wspierające armię angielską żydowskie organizacje Zion Mule Corps i Legion Żydowski.

Po pierwszej wojnie światowej Żabotyński wraz z swoimi sojusznikami w opozycji do Światowej Organizacji Syjonistycznej stworzył nową frakcję. Ideologiczną bazą syjonizmu-rewizjonistycznego było:

1. Stworzenie dużego Izraela, obejmującego dzisiejszy Izrael, Zachodni Brzeg Jordanu, Strefę Gazy oraz królestwo Jordanii. W tym państwie Arabowie mieli mieć autonomię o profilu narodowo-religijnym i samorząd.
2. Szacunek wobec Józefa Piłsudskiego za wojskową działalność w trakcie I wojny światowej i przeciwstawianie się antysemityzmowi.
3. Antykomunizm i niechęć wobec lewicy syjonistycznej oraz tej związanej z Bundem.

W latach 30. XX w. zwolennicy Żabotyńskiego skupieni w Betarze, Brith-Hachajał oraz Irgunie współpracowali z wojskiem polskim. Kooperacja dotyczyła m.in., organizowania ćwiczeń na poligonach oraz na dostarczaniu uzbrojenia do Palestyny, która wówczas była pod panowaniem brytyjskim. Ważnym elementem współdziałania było wspieranie przez władze polskie planów utworzenia na Bliskim Wschodzie państwa żydowskiego.

Wybuch w 1939 r. II wojny światowej przerwał ten niezwykle element związany z obecnością Żydów w Polsce.

Słowa kluczowe: Piłsudski, Żabotyński, syjonizm, Palestyna, Irgun

Bibliografia

Archiwalia

Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej, BU 01178/1778, *Perla Szlomo Nachum*.

Archiwum Instytutu Żabotyńskiego w Izraelu:

PH-1529, *Trainees in Leadership School, Warsaw, raise sticks. Yermiyahu Halperin, center, demonstrates exercise with fencing sword*, 1932, k.1.

Archiwum Instytutu Żabotyńskiego w Izraelu, PH- 1259, *Trainees in Betar Lublin deputy leadership school holding weapons*, 1933, k.1.

Archiwum Państwowe w Kielcach, Urząd Wojewódzki Kielecki 1919-1939, sygn.:

3420, *Działalność żydowskich organizacji sjonistycznych (prawica, rewizjoniści) 1935-1938*.

3880, *Statut Stowarzyszeń Żydowskich 1936-1939*.

Źródła drukowane:

Alter Wiktor, *Antysemityzm gospodarczy w świetle cyfr*, Warszawa: Wydawnictwo „Myśli Socjalistycznej”, 1937.

„Nasza walka. Jednodniówka”, Kielce 1933.

Nowaczyński Adolf, *Moja przejażdżka po Palestynie*, Warszawa: Księgarnia Alfons Prabucki i Aleksander Płocha, 1936.

Perelman Jakób, *Rewizjonizm w Polsce 1922- 1936*, Warszawa: Wydawnictwo „Europa”, 1937.

Tel- Chaj. Miesięcznik Brit Trumpeldorod Brit Hatzohar (Unii Syjonistów- Rewizjonistów) w Wieluniu, Wieluń 1930.

Zineman Jakub, *Historia sjonizmu. Od czasów najdawniejszych do chwili obecnej*, Warszawa: C.K. Organizacji Sjonistów-Demokratów "ICHUD", 1946.

Żabotyński Włodzimierz, *Ideologia Bejtaru*, Lwów: Komenda Okręgowa Bejtaru dla Małopolski wschodniej, 1934.

Wspomnienia i relacje:

Drymmer Tomir Wiktor, *Zagadnienie żydowskie w Polsce w latach 1935-1939 (Wspomnienie z pracy w Ministerstwie Spraw Zagranicznych)*, „Zeszyty Historyczne” (Biblioteka Kultury) 1968, z. 13, s. 55-77.

Giedroyc Jerzy, *Autobiografia na cztery ręce*, Warszawa: Spółdzielnia Wydawnicza "Czytelnik", 1996.

Hartglas Apolinary, *Na pograniczu dwóch światów*, wstęp i opracowanie Jolanta Żyndul, Warszawa: Rytm, 1996.

Józewski Henryk, *Zamiast pamiętnika (Prawosławie, sprawa ukraińska, Wołyń)*, „Zeszyty Historyczne” (Biblioteki Kultury) 1960, z. 60, s. 65-157.

Meysztowicz Jan, *Czas przeszły dokonany. Wspomnienia z służby w Ministerstwie Spraw Zagranicznych w latach 1932-1939*, Kraków: Wydawnictwo Literackie 1984.

Chmiel Jehuda, Drezner (Zenek) Załman, Gołota Janusz, Kijowski Jerzy, Nowicka Jadwiga, *Księga Żydów Ostrołęckich*, Ostrołęka- Tel Awiw: OTN, ZOWI, 2002.

Prasa:

„Biuletyn Gminy Wyznaniowej Żydowskiej w Warszawie”, 2011.

„Kultura”, 1937.

„Nowy Dziennik”, 1939.

„Orędownik”, 1935.

„Słowo Żydowskie”, 2011.

Opracowania:

Arens Mosze, *Flagi nad gettem. Rzecz o powstaniu w getcie warszawskim*, przeł. Michał Sobelman, Joanna Stocker-Sobelman, Kraków – Budapeszt: Wydawnictwo Austeria, 2011.

Berendt Grzegorz, *Żydzi na terenie Wolnego Miasta Gdańska w latach 1920-1945 (działalność kulturalna, polityczna i socjalna)*, Gdańsk: Gdańskie Towarzystwo Naukowe, 1997.

Brzezinski Matthew, *Armia Izaaka. Walka i opór polskich Żydów*, przeł. Miłosz Habura, Kraków: Wydawnictwo „Znak”, 2013.

Chojnowski Andrzej, *Koncepcje polityki narodowościowej rządów polskich w latach 1921-1939*, Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich, 1979.

Deszczyński Piotr Marek, Mazur Wojciech, *Na krawędzi ryzyka. Eksport polskiego sprzętu wojskowego w okresie międzywojennym*, Warszawa: Neriton, 2004.

Drymmer Tomir Wiktor, *Wspomnienia żołnierza i państwowca z lat 1914-1947*, Kraków: Wydawnictwo Arkadiusz Wingert, 2014.

Gontarczyk Piotr, *Kłopoty z historią. Publicystyka z lat 1996-2005*, Warszawa: Wydawnictwo Arwil, 2006.

Gontarczyk Piotr, *Trumpeldorczycy czyli żydowski narodowy-radykalizm*, „Glaukopis” 2005 nr 2/3, s. 322- 326.

Grabski August, Wójcicki Maciej, *Żydowski Związek Wojskowy- historia przywrócona*, Warszawa: Żydowski Instytut Historyczny, 2008.

Jaczynowska Maria, Musiał Danuta, Stępień Marek, *Historia Starożytna*, Warszawa: Wydawnictwo TRIO, 2010.

Jaworski Wojciech, *Syjonści wobec rządu polskiego w okresie międzywojennym*, Sosnowiec 2002.

Kuchnia władzy. Księga pamiątkowa z okazji 70- tej rocznicy urodzin Andrzeja Garlickiego, pod red., Włodzimierza Borodzieja, Jerzego Kochanowskiego, Warszawa: Spółdzielnia Wydawnicza „Czytelnik”, Wydział Historyczny Uniwersytetu Warszawskiego, 2005.

Korboński Stefan, *Polacy, Żydzi i holocaust*, Warszawa Komorów: Antyk, 1999.

Kossoy Edward, *Żydowskie podziemie zbrojne w Palestynie i jego polskiego powiązania*, „Zeszyty Historyczne” (Biblioteka Kultury) 2006, z. 158, 62-100.

Czajka-Landau Anna, *Polska to nie oni. Polska i Polacy w polskojęzycznej prasie żydowskiej II Rzeczypospolitej*, Warszawa: Żydowski Instytut Historyczny im. Emanuela Ringelbluma, 2015.

Libionka Dariusz, Weinbaum Laurence, *Bohaterowie, hochsztaplerzy, opisywacze: wokół Żydowskiego Związku Wojskowego*, Warszawa: Stowarzyszenie Centrum Badań nad Zagładą Żydów, 2011.

Łętocha Barbara, Messer Aleksander, Cała Alina, Głowicka Zofia, *Żydowskie druki ulotne w II Rzeczypospolitej w zbiorach Biblioteki Narodowej tom II*, Warszawa: Biblioteka Narodowa, 2006.

Łubieński Michał, Włodzimierz Żabotyński, „Zeszyty Historyczne” (Biblioteka Kultury) 1965, z. 117, s. 165-167

Norman Davies, *Szlak nadziei. Armia Andersa marsz przez trzy kontenty*, Izabelin Warszawa: Rosikon Press, 2015.

Orlicki Józef, *Szkice. Z dziejów stosunków polsko-żydowskich 1918- 1949*, Szczecin: Krajowa Agencja Wydawnicza, 1983.

Patek Artur, *Żydzi w drodze do Palestyny 1934-1944. Szkice z dziejów aliji bet – nielegalnej imigracji żydowskiej*, Kraków: Wydawnictwo Avalon, 2009.

Perlmutter Amos, *The life and time of Menachem Begin*, New York 1987.

Pogonowski Cyprian Iwo, *Żydzi w Polsce. Od Congressus Judaicus w Polsce do Knesetu w Izraelu*, Nowy York: Wydawnictwo „Antyk”, 1998.

Segev Tom, *Siódmy milion. Izrael – piętno zagłady*, przeł., Barbara Gadomska, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, 2012.

Shaw J. Stanford, Shaw Kural Ezel, *Historia Imperium Osmańskiego i Republiki Turckiej*, t. 2, 1808-1975, przeł., Bartłomiej Świetlik, Warszawa: Wydawnictwo Akademickie Dialog, 2012

Shindler Colin, *Historia współczesnego Izraela*, przeł. Marcin Mścichowski, Warszawa: „Książka i Wiedza”, 2011.

Snyder Timothy, *Czarna ziemia. Holokaust jako ostrzeżenie*, przeł., Bartłomiej Pietrzyk, Kraków: Znak Horyzont, 2015.

Snyder Timothy, *Życie i śmierć Żydów z Zachodniego Wołynia*, „Pamięć i Sprawiedliwość” 2015, nr 1(25), s. 243-275.

Śpiewak Paweł, *Spór o Polskę 1989-99. Wybór tekstów prasowych*, Warszawa: PWN, 2000.

Szczepański Janusz, *Spoleczność żydowska Mazowsza w XIX-XX wieku*, Pułtusk: WSH im. A. Gieysztor, 2005.

Walicki Jacek, *Ruch syjonistyczny w Polsce w latach 1926-1930*, Łódź: Ibidem, 2005.

Wierzbieniec Wacław, *Spoleczność żydowska Przemyśla w latach 1918-1939*, Rzeszów: Wydawnictwo Wyższej Szkoły Pedagogicznej, 1994.

Weinbaum Laurence, *A Marriage of Convenience. The New Zionist Organization and the Polish Government 1936-1939*, New York: East European Monographs 1993.

Glass Andrzej, Woźniak Piotr, *Samolot turystyczny RWD 13*, Kraków: Muzeum Lotnictwa Polskiego 2004.

Wójcicki Maciej, *Podstawy teoretyczne ideologii rewizjonizmu syjonistycznego oraz ich wpływ na kształt myśli państwowej ruchu*, „Kwartalnik Historii Żydów” 2007, nr 3(223), s. 294-309.

Najnowsze dzieje Żydów w Polsce. W zarysie (do 1950 roku), pod red. Jerzego Tomaszewskiego, oprac. Józef Adelson, Teresa Prekerowa, Jerzy Tomaszewski, Piotr Wróbel, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN 1993.

Zgliczyński Stefan, *Jak Polacy Niemcom Żydów mordować pomagali*, Warszawa: Wydawnictwo Czarna Owca 2013.

Zychowicz Piotr, *Tajemnicza śmierć polskiego konsula w Jerozolimie*, „Uważam Rze 2011”, nr 6, s. 62-66.

Słowniki i encyklopedie

Cweibaum B., Gerber N. M., Schipper I., Tartakower A., Wasserman P., *Encyklopedia palestyńska*, Kraków – Warszawa 1938, t. 1, z. 2: Renoma.

Cweibaum B., Gerber N. M., Schipper I., Schwarzbard I., Stendig S., Tartakower A., Wasserman P., *Encyklopedia palestyńska*, Kraków – Warszawa 1939, t. 1, z.8: Renoma.

Wigoder Geoffrey, *Słownik biograficzny Żydów*, Warszawa: Da Capo, cop., 1998.

Materiały audiowizualne:

Film „Betar” reżysera i producenta Roberta Kaczmarka według scenariusza Piotra Gontarczyka 2010.

Autor oświadcza, że artykuł powstał przy wykorzystaniu własnych środków finansowych.

Data przesłania artykułu do Redakcji: 2017.03.27.

Data wstępnej akceptacji artykułu przez Redakcję: 2017.04.03.